

ZYGMUNT KŁODNICKI

REZGINIE W EUROPIE

Jedną z ciekawszych form ludowego transportu, występującą na obszarze Europy, jest przenoszenie małych ilości siana, liści lub ściółki na plecach przy pomocy siatki lub sznurków rozpiętych na dwóch żerdkach. W polskiej literaturze etnograficznej na określenie narzędzia w postaci siatki rozpiętej między dwoma kabłakami przyjęła się gwarowa nazwa *rezginia*. W dalszej części artykułu będę używał tego terminu w znaczeniu szerszym, określając nim narzędzia w postaci kabłaków, bądź prostych żerdeł połączonych siatką albo sznurkami.

Celem niniejszego artykułu jest próba podsumowania dyskusji, jaka się w ostatnich latach rozwinęła na temat genezy rezginii w Europie¹.

I. S t a n b a d a ń. W przeciwieństwie do wielu innych narzędzi transportu siłami ludzkimi rezginie doczekały się kilku opracowań. Pierwszy zwrócił na nie większą uwagę Karl Rhamm (1908 r.) przy okazji studiów nad pograniczem germańsko-słowiańskim. Zdaniem K. Rhamma „rezginia jest [...] tak osobliwym narzędziem, że trudno przyjąć, iż mogła powstać niezależnie w różnych miejscach. Z tego wynikałoby, że plemiona, u których ona obecnie występuje, żyły dawniej w ścisłym sąsiedztwie”². Autor miał na myśli bezpośrednie sąsiedztwo w przeszłości między Germanami północnymi, wschodnimi oraz tymi, którzy później osiedli w Alpach. Ten wywód opierał na popularnej w owym czasie teorii, którą Gustaf Kossinna wprowadził do archeologii jako „Siedlungsarchäologie”, a mianowicie, że występowanie podobnych wytworów kulturowych u różnych ludów świadczyło o pokrewieństwie tych ludów. W ćwierć wieku później, dyspo-

¹ Dyskusja na ten temat trwa z dłuższymi przerwami od czasu, kiedy K. Rhamm poruszył zagadnienie rezginii w pracy *Ethnographische Beiträge zur germanisch-slavischen Altertumskunde*, t. 2 *Urzeitliche Bauernhöfe im germanisch-slavischem Waldgebiet*, Braunschweig 1908, s. 1035 i nast. Ożywienie w dyskusji, jakie miało miejsce w ostatnich latach, wywołał L. Schmidt, *Der Heubogen im südlichen Burgenland. Aus der Arbeit am Atlas der burgenländischen Volkskunde*. „Deutsches Jahrbuch für Volkskunde” 1962, t. 8, cz. 2, s. 351-360.

² K. Rhamm, *op. cit.*, s. 1037 (tłum. Z. K.).

nując nieco obfitym materiałem, ten sam pogląd powtórzył Bruno Schier³.

Wiadomości o występowaniu rezgini w Szwecji, Danii, Schwarzwaldzie, wschodnich i zachodnich Alpach oraz w Piemontcie uzupełnił następnie Arthur Haberlandt informacją o istnieniu tego narzędzia na Balearach i w północnej Afryce, gdzie używano go do transportu zboża na osłach⁴.

Znamienne jest, że żaden ze wspomnianych autorów nie orientował się, że rezginie występują także na obszarach słowiańskich i z nimi sąsiadujących. Zasięg rezgini w Europie uzupełnił Kazimierz Moszyński, podając ich występowanie na Białorusi, w południowej i zachodniej Wielkorusi, południowej Litwie i Łotwie, a z drugiej strony w południowo-zachodnich Węgrzech, Sławonii, Chorwacji, Słowenii i części Bośni. K. Moszyński zaliczył to narzędzie do grupy wytworów występujących w przerywanym zasięgu bałtycko-adriatyckim⁵.

Wiele materiału z obszaru Półwyspu Bałkańskiego, głównie z zakresu nazewnictwa rezgini, przyniósł, przeoczony w późniejszych opracowaniach, artykuł Borivoje Drobnjakić⁶. Autor przypuszcza, że to narzędzie dostało się do Europy z Egiptu.

Bardziej ożywione zainteresowanie omawianym narzędziem dało się zauważyć po opublikowaniu przez Leopolda Schmidta w 1962 r. artykułu o rezginiach w południowym Burgenlandzie⁷. W oparciu o nowsze materiały z obszaru Austrii i Schwarzwaldy autor uściślił zasięg występowania rezgini na terenach podalpejskich. L. Schmidt uważa rezginie za relikty pochodzący z czasów, kiedy gospodarka wiejska była na niskim

³ B. Schier, *Hauslandschaften und Kulturbewegungen im östlichen Mitteleuropa*, Reichenberg 1932, s. 13. Seria *Beiträge zur sudetendeutschen Volkskunde*, t. 21.

⁴ A. Haberlandt, *Die volkstümliche Kultur Europas in ihrer geschichtlichen Entwicklung*, [w:] *Illustrierte Völkerkunde*. Red. G. Buschan, t. 3, cz. 2, Stuttgart 1926, s. 394–395.

⁵ K. Moszyński, *Kultura ludowa Słowian*, t. 1, *Kultura materialna*. Wyd. 2, Warszawa 1967, § 631. W innym miejscu (§ 23) autor napisał: „Zasięgi tego typu wkraczają wprawdzie niekiedy zatokowo lub wyspowo z krajów nadadriatyckich w głąb zachodniej lub środkowej Europy (np. na Węgry), albo z krajów nadbałtyckich w głąb północno-zachodniej Polski i wschodniej oraz środkowej Rosji; tworzą też czasem wyspy w Karpatach [...], a niekiedy i drobne lub znaczne wyspy tu i ówdzie w Europie; niezmienną ich cechą jest jednak to, że bardzo znaczne ich części lub nawet główne jądra przypadają, o ile do dziś wiadomo, z jednej strony nad Bałtykiem, z drugiej zaś strony — w krajach alpejskich i dynarskich”.

⁶ B. Drobnjakić, *Un instrument ancien pour le transport de la nourriture*, „Bulletin de l'Académie Serbe des Sciences”, t. 24 nowej serii, Classe des sciences sociales, nr 7, 1959, s. 123–128.

⁷ L. Schmidt, *op. cit.*

stopniu rozwoju. Dyskusyjne okazały się jego wywody dotyczące genezy kształtu tego narzędzia. L. Schmidt próbował wyjaśnić kształt rezginii kabłąkowej w oparciu o dawne wierzenia ludowe związane z kultem księżycy.

W następnych latach ukazały się obszernie artykuły oparte na szerokiej bazie materiałowej, polemizujące z poglądami L. Schmidta.

Ants Viires analizując funkcję rezginii na Białorusi i w republikach bałtyckich ZSRR stwierdził, że na obszarach tych są one typowym narzędziem chłopskim związanym z rozwiniętą uprawą roli i hodowlą bydła (wynoszenie siana i plew z klepiska, noszenie paszy do stajni). A. Viires nie znalazł w północnowschodniej Europie danych przemawiających za pierwotnym używaniem rezginii do zbierania liści i ściółki, z czym wiąże to narzędzie L. Schmidt w oparciu o materiały z obszarów podalpejskich. Uznając rezginę za stare narzędzie do gospodarki hodowlanej przyznaje, że dawniej funkcja tego wytworu w pewnej mierze mogła zmieniać się zależnie od charakteru miejscowej gospodarki hodowlanej. W zasadzie autor dopuszcza możliwość zaproponowaną przez L. Schmidta jak również rozwiązanie K. Moszyńskiego, który przypuszczał, że rezginia pierwotnie mogła być w Europie używana podczas żniw do transportu ściętych kłosów⁸.

Nils-Arvid Bringéus skorygował uogólnienia co do funkcji i form rezginii w Szwecji, którymi posłużył się L. Schmidt konstruuując hipotezę dotyczącą pierwotnej funkcji rezginii. Bringéus przypuszcza, że rezginie w Szwecji powstały w drodze wewnętrznego rozwoju ze starszych wytworów kulturowych, takich jak np. rodzaj pętli do transportu na plecach, ukreconej z dłuższej witki wierzbowej. Analizując dawne spisy spadkowe doszedł do wniosku, że rezginie pojawiły się w Szwecji w pierwszej połowie XVIII w. i wiązały się z rozwojem gospodarki hodowlanej (hodowla bydła w zamknięciu, sprzęt siana na trudno dostępnych polankach leśnych i na bagnach), a niekiedy także do noszenia zboża (sic!)⁹.

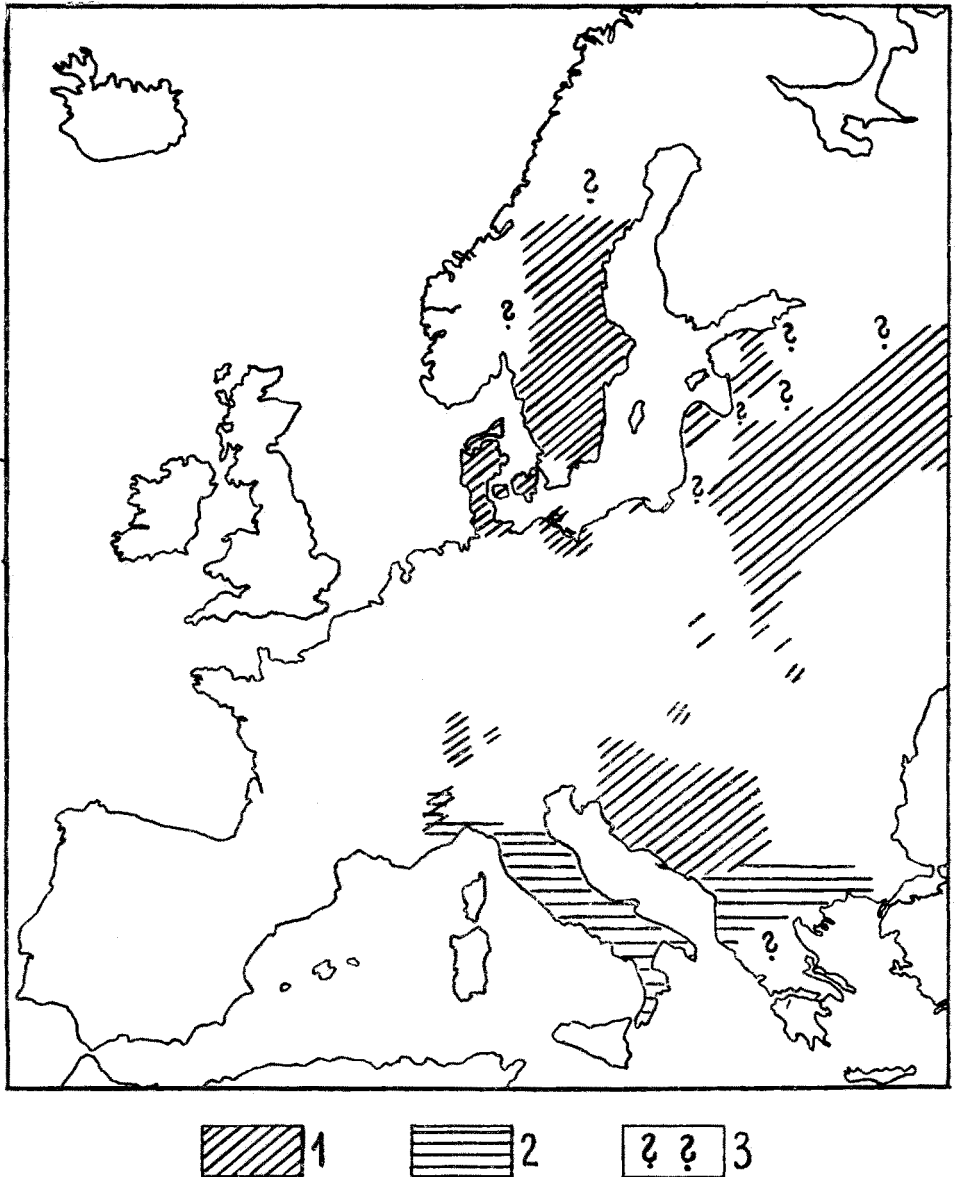
Ten odosobniony w etnologii pogląd N.-A. Bringéusa poddał przekonującej krytyce Sven B. Ek¹⁰. Zwrócił przy tym uwagę, że należało uwzględnić materiał porównawczy, zwłaszcza z obszarów ościennych, tj. z Danii, północnych Niemiec i północno-wschodniej Europy, zwracając przy tym baczną uwagę na zmienną w czasie funkcję rezginii.

W niniejszym artykule, zwłaszcza przy opracowywaniu map, uwzględ-

⁸ A. Viires, *Der Heubogen in Osteuropa*. „Deutsches Jahrbuch für Volkskunde” 1964, t. 10, cz. 2, s. 280–291.

⁹ N.-A. Bringéus, *Höbågen. Relikt eller novation?* „Rig” 1964, R. 47, s. 65–88.

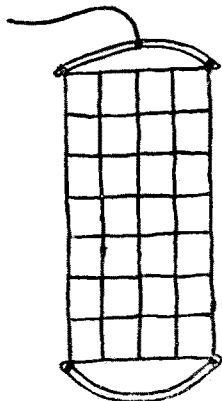
¹⁰ S. B. Ek, *Bågen — ett gammält hömatt*. „Rig” 1965, R. 48, s. 105–122,

1 — rezginie kabiakowate (por. ryc. 1-5); 2 — rezginie z prostymi drążkami (por. ryc. 6-8); 3 — obszary na których rezginie być może występują, brak poświadczenia w literaturze.

niono także prace kilku innych autorów, którzy omówili występowanie rezginii na obszarach poszczególnych krajów europejskich¹¹.

II. Formy rezginii. Starym i szeroko rozpowszechnionym narzędziem do transportu naplecznego jest siatka. Szczególnym przypadkiem takiej siatki jest rezginia. Jak już wspomniałem na początku, za rezginię

Ryc. 1. Reziginia kabłąkowata *loogused*,
Võnnu, raj. Tartu, Estonia

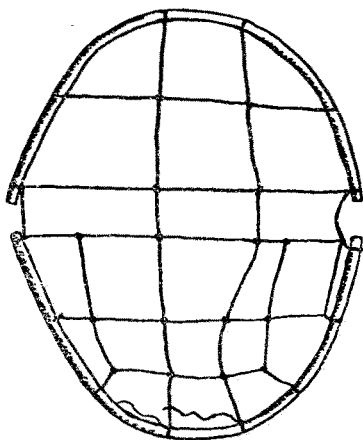

Ryc. 2. Reziginia kabłąkowata *pugatsid*,
Ampla, raj. Harju, Estonia

uważam siatkę o wielkich okach, albo parę lub kilkanaście równoległych sznurków rozpiętych między dwoma prostymi lub wygiętymi w kabłąk żerdkami.

Analiza zgromadzonego materiału, ze względu na formę omawianego narzędzia, pozwoliła na wyodrębnienie rezginii kabłąkowatych i rezginii o prostych drążkach.

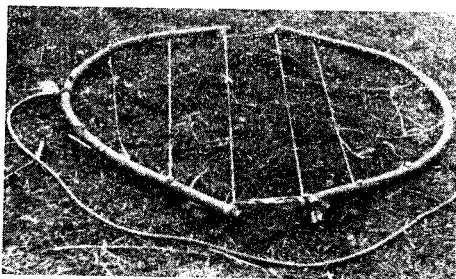
¹¹ Paul Scheuermeier, *Bauernwerk in Italien, der italienischen und rätoromanischen Schweiz*, t. 1, Erlenbach-Zürich 1943, t. 2 Bern 1956; Günter Wiegelmann, *Erste Ergebnisse der ADV-Umfragen zur alten bäuerlichen Arbeit*. „Rheinischen Vierteljahrsblättern” 1969, t. 33, s. 213; Christo Vakarelski, *Arten des Tragens bei den Bulgaren*. „Műveltség és Hagymány” 1971, t. 13-14, s. 664; Attila Paládi-Kovács, *Einige Bemerkungen über die Traggeräte der ungarischen Bauernschaft*. „Műveltség és Hagymány” 1971, t. 13-14, s. 412, ryc. 1. Zasięg rezginii w Polsce w oparciu o materiały pracowni Polskiego Atlasu Etnograficznego, zebrane według kwestionariusza Józefa Gajka (*Transport i komunikacja lądowa*. „Archiwum Etnograficzne” nr 22, Wrocław 1960) i materiały rękopiśmienne K. Moszyńskiego, podał Z. Kłodnicki, *Transport mit Menschenkraft in Polen in der ersten Hälfte des XX. Jahrhunderts*. „Műveltség és Hagymány” 1971, t. 13-14, s. 597, mapa V. A. I. Czabiaruk, *Nazwa przystawiania, u jakim nosiac siena, salomu*. [w:] *Dyalektologiczny atlas białoruskiej mowy* (pod red. R. I. Awanesawa i in.) Mińsk 1963, mapa 254.

Ryc. 3. Reżginia kabłąkowata, Ivan-
kovo, pow. Vinkovci, Slavonia

Reżginie kabłąkowate występują na obszarach nadbałtyckich i w północnej, naddunajskiej części zasięgu śródziemnomorskiego, por. mapa I.

Reżginie o drążkach prostych również występują w dwóch wariantach: we Włoszech drążki są połączone równoległe usytuowanymi sznurkami, ryc. 6, a na Półwyspie Bałkańskim siatką, ryc. 7–8, mapa I.

Ryc. 4. Reżginia kabłąkowata, *reżgin*,
Wierzchlesie, pow. Sokółka

zują północnoruskie nosiłki myśliwskie *kroszni*.

III. Nazwy reżginii. W nazwach reżginii odbija się zarówno kształt i technika wykonania, jak i funkcja tego narzędzia. Formę reżginii odzwierciedlają nazwy *kabłąki*, *kabluki* z pogranicza polsko-ruskiego

Wśród reżginii kabłąkowatych można wyróżnić dwa warianty: 1. Kabłąki są odsunięte od siebie, a łącząca je siatka nie pokrywa powierzchni w obrębie każdego z kabłąków, ryc. 1. Do tej odmiany można, z pewnymi zastrzeżeniami, zaliczyć małe reżginie z północnej Estonii, w których kabłąki są połączone tylko dwoma sznurkami, ryc. 2. Taką małą reżginię z ładunkiem niesie się w rękę, przy czym kabłąki służą jako uchwyty. 2. Kabłąki są blisko siebie, tak, że reżginia po rozłożeniu tworzy kształt zbliżony do koła; zamknięta kabłąkami powierzchnia jest zapleciona siatką, ryc. 3–5.

Poza Europą reżginie były używane w Syrii¹² i Maroku przy sprzącaniu zbóż. Znane były także w starożytnym Egipcie, gdzie używano ich do transportu kłosów zbóż na osłach¹³. W południowej Etiopii kobiety z plemienia Banna używały nosideł naplecznych w postaci dwóch owalnych, względnie jednej kolistej obręczy z rzadką siatką wplecioną ze skórzanych rzemieni¹⁴. Wyraźne pokrewieństwo z reżginiami wyka-

¹² B. Drobnjaković, *op. cit.*, s. 125.

¹³ K. Moszyński, *op. cit.*, § 631.

¹⁴ Elisabeth Pauli, *Materielle Kultur der Banna und Hammar*, [w:] Ad. E. Jensen (red.), *Altvölker Süd-Äthiopiens*, Stuttgart 1959, s. 349 i ryc. 31–2a, 31–2b, 31–3.

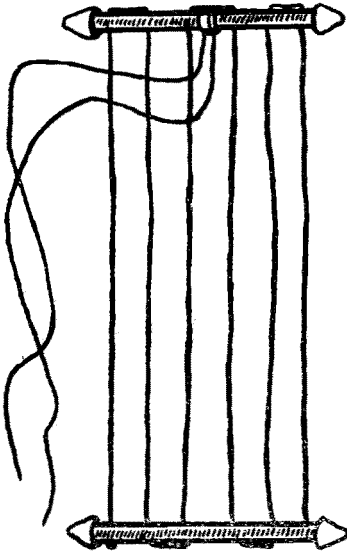

Ryc. 5. Transport przy pomocy rezginii kabląkowatej, *rjéski*, Nowoberezowo, pow. Hajnówka

oraz nazwy *looga*, *loogad*, *loogused* tzn. „łuki”, ze wschodniej Łotwy. Do grupy nazw wiążących funkcję rezginii z jej formą należy zaliczyć germańskie nazwy typu *heubogen*, (*hö*)*bäga*, *hobue*, *fuadaschbogn*, *futterbogen*, *laubbogen*, *streubogen* itp., gdzie pierwszy człon nazwy określa rodzaj noszonego ciężaru, tj. siano, paszę, liście, ściółkę, a drugi znaczy „kabląk, łuk”. Z funkcją rezginii wiążą się nazwy: *heutrage* z okr. Güssing w południowym Burgenlandzie, *nosze*, *noszki* z pogranicza polsko-ruskiego oraz *kandmed* (l. mn. od *kandma* — nieść) w północnej Estonii. Z techniką wykonania tego narzędzia wiąże się nazwa typu *rezginie*, *režgine*. Autorzy są zgodni co do tego, że jest to nazwa pochodzenia bałtyjskiego¹⁵. Litewskie *rėgzti* znaczy „wyplatać, dziać etc.”, łotewskie *režģit* zaplatać, zawikłać, lit. *regztis* „siatkowaty pojemnik do siana, nosiłki do siana, kosz”, łot. *režģis* „plecionka” itp.¹⁶ Wskazuje to na fakt, że

¹⁵ K. Moszyński, *op. cit.*, § 631; A. Viires, *op. cit.*, s. 288; G. Wiegelmann, *op. cit.*, s. 213 i in.

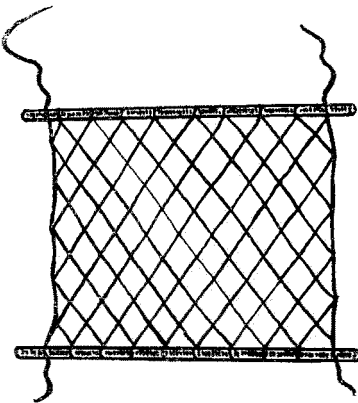
¹⁶ A. Viires, *op. cit.*, s. 288 za E. Fraenkelem i M. Vasmerem.

Ryc. 6. Rezeń z drążkami prostymi, *rete*, góry Piemontu, Liguria, środkowe i południowe Włochy

siatka łącząca kabłaki była dawniej plecionką¹⁷. Zważywszy, że bardzo podobne nazwy, np. *mreżage* występują w zachodniej części Półwyspu Bałkańskiego, a być może nawet zaliczyć tu można włosko-albańską nazwę *rete*, *rjete*, gdzie nie można oczywiście doszukiwać się wpływów bałtyjskich, należałoby przyjąć bardzo dawne, może praindoeuropejskie pochodzenie tego typu nazwy i być może desygnatu.

Szereg nazw określających rezeń obejmuje także inne narzędzia do noszenia. Nazwie rezeń *koszel*, *ka-szels* z południowo-wschodniej Łotwy odpowiada rosyjskie *košel*, tj. torba, worek, rezeń itp. wyplatane z kory¹⁸. Tak samo nazywają się w części Białorusi i Litwy kobiałki wyple-

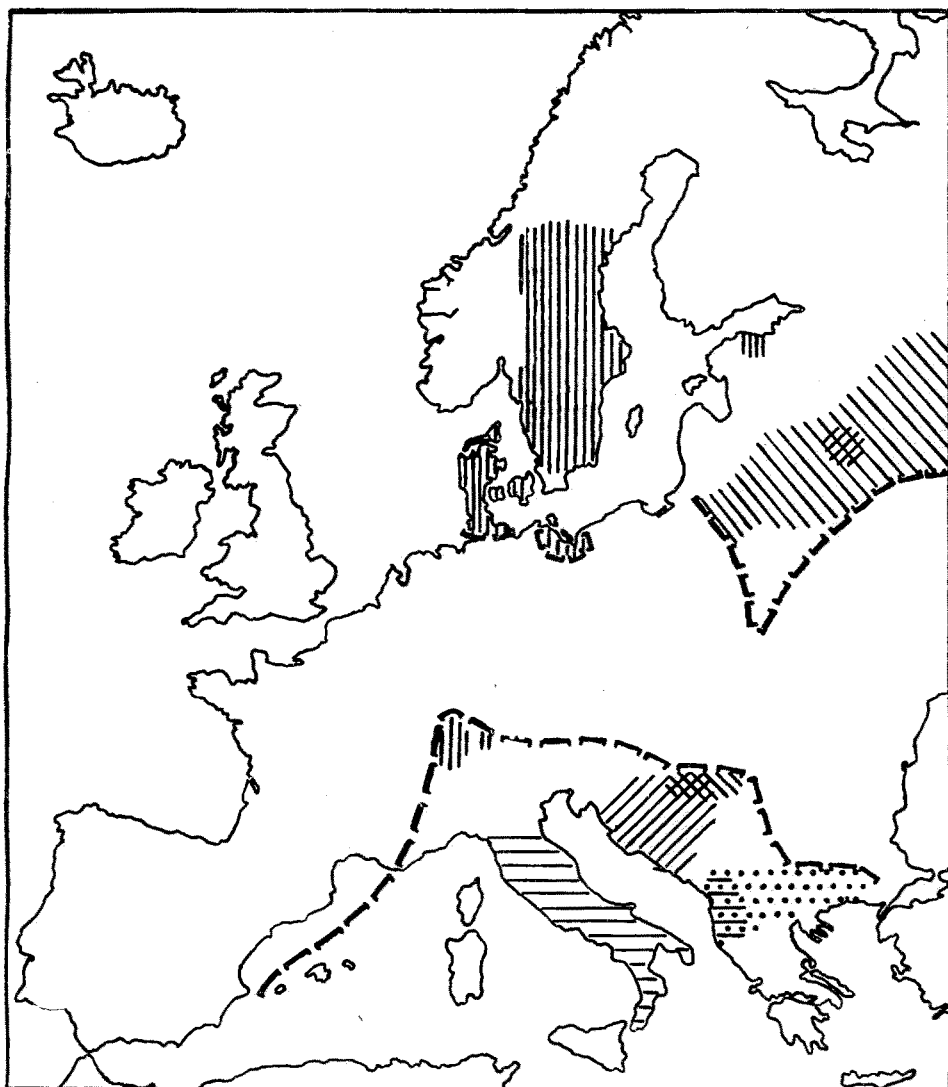
Ryc. 7. Rezeń z drążkami prostymi, *vrzōbla*, Rodopy

Ryc. 8. Transport przy pomocy rezeń z prostymi drążkami, *czrmi*, Macedonia

¹⁷ W muzeach zachowało się jeszcze kilka egzemplarzy rezeń z siatką uplecioną z łyka. Wiadomości o tak wykonanych rezeńkach można także znaleźć w literaturze; por. N.-A. Bringéus, *op. cit.*, s. 87; A. Viires, *op. cit.*, s. 282-283; materiały rękopiśmienne K. Moszyńskiego.

¹⁸ Franciszek Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. 2, Kraków 1958-1965, s. 539; A. Viires, *op. cit.*, s. 284.

Mapa II. Przybliżone zasięgi niektórych nazw reżynii w Europie

1 — mreżage, reżgine, rezwiny itp.; 2 — krošnjje, krošni; 3 — rete, retë, rjete; 4 — heubogen, (hö) bāga, buga, puka, futterbogen, laubbogen, streubogen, itp.; 5 — vrzöbla, vërzöme, vrzmi, vrzum; 6 — zgeneralizowane zasięgi reżynii (por. mapa I).

cione z kory techniką krzyżowo-taśmową, noszone na pasku przez ramię. Nazwa ta jest ściśle spokrewniona z ogólnosłowiańskim terminem *kosz* używanym na określenie różnych wyplatanych pojemników. Nazwa *krosznie* oznacza oprócz rezginii także nosidła do noszenia wody i drewniane skrzynki napleczne, używane przez wędrownych szklarzy (Słowacja, sporadycznie w południowej Polsce). W okolicach Pińska rezginię nazywają *rept'uch*. Podobnie nazywa się płócienna torba na owies dla konia w Polsce, na Ukrainie i u Rosjan¹⁹.

IV. Przerzywany zasięg rezginii. Rezginie w Europie występują na dwu dosyć zwartych obszarach tworząc przerywany zasięg bałtycko-śródziemnomorski. Za tym, że jest to zasięg przerywany, przemawia analiza zarówno mapy form, jak i nazw rezginii. Rezginie kabłąkowate zajmują północną, alpejską część zasięgu śródziemnomorskiego i są formą wyłączną na obszarach nadbałtyckich. Podobnie wygląda rozmieszczenie części nazw tego narzędzia, mapa II. Na obu obszarach powtarzają się nazwy typu *krošnje* — *krošni*; *mrežage* — *režgine*, *rezwiny*; *heubogen* — (*hō*)*bāga*, *buga*, *puka* itp.

Rezginie w postaci siatki, bądź kilku sznurków rozpiętych między dwoma prostymi drążkami, występują w strefie śródziemnomorskiej jako forma wyłączna. W pewnym stopniu podobne do nich są rezginie estońskie, które niekiedy mają kabłąki słabo wygięte i połączone siatką, a niekiedy tylko parą sznurków, ryc. 2. Kuszące jest zatem przypuszczenie, że występujące na peryferiach Europy rezginie o prostych lub prawie prostych drążkach, są formą starszą od rezginii kabłąkowatych. Świadczyłby o tym zarówno peryferyjny zasięg, jak i prostsza, bardziej prymitywna forma. Wartość tego przypuszczenia osłabia fakt, że w starożytnym Egipcie, znane były rezginie kabłąkowate²⁰. Również wspomniane nosiłki napleczne z południowej Etiopii i z północnej Wielkorusi są bliższe formą rezginiom kabłąkowatym.

P o d s u m o w a n i e. Wydaje się faktem bezspornym, że rezginia jest bardzo starym wytworem kulturowym. Przemawiają za tym:

a) typowo rezidualny, przerywany zasięg bałtycko-śródziemnomorski zarówno samego narzędzia, jak i jego nazw;

b) bardzo prosta konstrukcja tego narzędzia, wywodząca się przypuszczalnie od sznurkowych, a nawet wiklinowych pętli i siatek do noszenia na plecach.

Współcześnie rezginia jest używana głównie do przenoszenia paszy lub ściółki dla bydła na obszarach, na których gospodarka hodowlana odgrywa mniejszą rolę aniżeli rolnictwo. Natomiast tam, gdzie dominuje paster-

¹⁹ F. Sławski, *op. cit.*, t. 3, Kraków 1966–1969, s. 88–89.

²⁰ B. Drobnjaković, *op. cit.*, ryc. 4.

stwo, a więc w Alpach i Karpatach, rezginia w zasadzie nie jest znana. Na wielu obszarach Europy, a zwłaszcza w strefie lasów liściastych, gospodarka sienna jest dosyć późnego pochodzenia²¹. Zestawiając ten fakt z dawnością rezginii prawdopodobnym staje się przypuszczenie, że mamy tu do czynienia z prastarym narzędziem rolniczym używanym dawniej do transportu ściętych kłosów. W miarę jak w rolnictwie dokonywała się ewolucja od zżynania samych kłosów do zżynania całych źdźbeł zbóż, a w gospodarce hodowlanej rolników dokonywało się przejście od zimowego wypasu bydła w lasach liściastych do gospodarki siennej, rezginia tracąc zastosowanie w rolnictwie stała się typowym narzędziem do transportu siana, liści i ściółki dla bydła.

ZYGMUNT KŁODNICKI

THE REZGINIA IN EUROPE

(S u m m a r y)

The author attempts to summarize the discussion which has been going on since 1908 (K. Rhamm, *op. cit.*) concerning the *rezginia* in Europe. The heretofore discussions concerning the origin of this implement have restricted themselves most frequently to its form in the shape of a net stretched between two hoops. In contradistinction to his predecessors the author considers the *rezginia* to be a net or strings stretched parallel to one another on straight rods or rods bent into the shape of a hoop.

²¹ J. G. D. Clark, *Prehistorie Europa. The economic Basic*. Tłum. J. Kostrzewski, *Europa przedhistoryczna. Podstawy gospodarcze*, Warszawa 1957, pisze na s. 146: „... bydło [...] korzystało [...] z liści i gałęzi drzew liściastych, zwłaszcza wiązu i lipy, jako paszy zimowej; stosowało się to szczególnie do okresu przed powstaniem zwyczaju zbierania siana we wczesnym okresie żelaza”. Dalej, na s. 152: „... zbieranie siana na większą skalę, poświadczone przez istnienie żelaznych sierpów zrównoważonych, a w okresie rzymskim kos, zapoczątkowano w końcowych stadiach epoki przedhistorycznej”. Tamże na s. 135–137 o przedhistorycznych żniwach polegających na ścinaniu samych kłosów. K. Moszyński, *op. cit.*, § 118, podał kilka przykładów świadczących o tym, że jeszcze w XIX w. tu i ówdzie w Europie „... np. w niektórych zakątkach Litwy do niedawna bydło rogate musiało się zimą obywać bez siana i słomy, pasąc się po całych dniach w lasach [...], w pewnych zakątkach Polesia, np. w okolicy Dawidgródka, niektórzy chłopci tamtejsi dawniej przez całą zimę trzymali podobno swe bydło na takiej paszy leśnej”. Dalej (§ 199) autor pisze o „... prastarym zwyczaju żęcia samych tylko kłosów — który to zwyczaj poprzedzał dzisiejszy i zachował się jeszcze gdzieśgdzie w Europie (np. w okolicy Alessio w Albanii)”.

There is no doubt that the *rezginia* in the above proposed meaning of the word is a very old cultural implement. In favor of this argument are the following:

a) the typically residual range from the Baltic to the Mediterranean of both the implement itself (Map I) as well as its names (Map II).

b) very simple construction of the implement coming presumably from loops and nets of string or wickerwork for carrying on the shoulders.

Nowadays the *rezginia* is used mainly for carrying fodder or litter on one's back for cattle in areas where cattle raising plays a lesser role than agriculture. However, in places where cattle raising is predominant, i.e., in the Alps or the Carpathians, the *rezginia* is generally unknown. In many areas of Europe, especially in the zone of deciduous forests, hay-making is of rather late origin.

Considering these facts together with the antiquity of the *rezginia*, it is reasonable to assume that it is a prehistoric European agricultural implement formerly used for carrying ears of grain just as they did in ancient Egypt or, not too long ago, in North Africa and Syria.

As in agriculture the evolution of harvesting ears alone to the harvesting of whole stocks took place and in cattle raising there was a change from the winter pasturage of cattle in the deciduous forests to hay-making, the *rezginia* lost its use in agriculture and became an implement for carrying hay, leaves and litter for cattle.

ZYGMUNT KŁODNICKI

HEUBOGEN IN EUROPA

(Zusammenfassung)

Im vorliegenden Artikel versucht der Verfasser die seit 1908 (K. Rhamm, *op. cit.*) geführte Diskussion über Heubogen in Europa zusammenzufassen. Die bisherigen Betrachtungen über die Herkunft dieses Gerätes beschränkten sich meistens auf ein zwischen zwei Bogen gespanntes Netz. Im Gegensatz zu Vorgängern versteht der Verfasser unter Heubogen ein zwischen zwei geraden oder bogenartigen Stangen eingespanntes Netz bzw. parallellaufende Schnuren.

Es scheint unbestreitbar zu sein, dass der Heubogen, in dem von uns vorgeschlagenen Sinne des Wortes, ein sehr alter Kulturelement ist. Dafür sprechen:

- a) die für die Restgebiete typische, baltisch—mittelmeerländische inselartige Verbreitung des Gerätes (Karte I) wie seiner Bezeichnungen (Karte II),
- b) die sehr unkomplizierte Konstruktion des Gerätes, der wahrscheinlich Schnur- oder Weideschlaufen und Netze den Anfang gegeben haben und zum Tragen auf dem Rücken gedient haben.

Gegenwärtig dient der Heubogen vor allem zum Eintragen von Futter und Streu für das Vieh, besonders in Gegenden, in denen Viehzucht eine geringere Rolle spielt als Ackerbau. In Landschaften dagegen, in denen Schafzucht vorherrscht, in den Alpen also und im Karpatengebiet, ist der Heubogen an und für

sich unbekannt. In vielen Gebieten Europas, besonders in Laubwaldzonen, hat sich die Heuwirtschaft verhältnismässig spät entwickelt. Wenn wir diese Tatsachen mit dem Alter des Heubogens vergleichen, scheint die Annahme nahe, dass er ein in der Landwirtschaft gebrauchtes uraltes europäisches Gerät ist, das früher zum Transport der Ährenmahd verwendet worden ist, ähnlich wie im altertümlichen Ägypten und, auch unlängst noch, in Nordafrika und in Syrien. Im Laufe der Zeit, da man vor der Ährenmahd langsam zur Halmernte überging und in der Landwirtschaft von der Winterweide in Laubwäldern zur Heuwirtschaft, verlor der Heubogen die Anwendung in der Landwirtschaft und wurde zum Heu-, Laub- und Streugerät.